

TNC-Aktuellt fyller 30 år!

I det här numret berättar vi hur Nomenklaturrapporten utvecklades till TNC-Aktuellt och vi låter läsarna ta del av några gamla TNC-artiklar som behandlar ständigt aktuella ämnen.

Resten av numret innehåller bl a nyheter som att SAOL har kommit ut i ny version, att TNC håller kurs på universitetet, att TNC är inblandad i arbetet med nationalencyklopedin, att plan- och byggtermerna revideras, att vi får en ny ordförande i TNCs representantförsamling, att TNCs skrivregler går åt.

Dessutom ber vi er komma ihåg TNCs årsmöte som äger rum den 21 april.

Innehåll: 30 år med TNC-Aktuellt s 2 • Ständigt aktuella ämnen s 3 • TNC medverkar i nationalencyklopedin s 5 • Gemensamma skrivregler för statsförvaltningen s 5 • Nyheter s 6 • Välkänd terminolog ur tiden s 7 • SAOL i ny version s 8 • Ur terminologikalendern s 9 • KO föredrar "barnskyddande" framför "barnsäker" s 10 • Termfrågor i urval s 10 •

Nomenklaturrapporten

Den 14 februari 1957 fick TNCs medlemmar för första gången något som kallades för en **Nomenklaturrapport**. Det var egentligen bara ett par stencilerade blad, men det var faktiskt det som sedan skulle bli TNC-Aktuellt.

I Nomenklaturrapport nr 1 1958 stod det att läsa:

"Under år 1957 utsände TNC fem nomenklaturrapporter. Intresset för dessa rapporter har varit så stort att det är befogat att fortsätta med denna utgivning." ... "Rapporterna har till uppgift att stärka sambandet mellan TNC och dess intressenter och att främja nomenklaturarbetets effektivitet."

Detta visar att medlemmarna måste ha haft ett stort behov av och intresse för regelbundna rapporter från TNC.

... som blev TNC-Aktuellt

Första gången namnet **TNC-Aktuellt** dök upp var i den första rapporten 1959. Fortfarande såg den ut som en bunt stencilerade papper – något drag av tidning fanns inte, förutom att man numera kunde prenumerera på den:

Även om dessa nomenklaturrapporter kom ut först 1957 gav TNC redan från 1941 ut information om sin verksamhet i Teknisk tidskrift, i form av **TNC-spalten** fram till 1950 och **Ord och Uttryck** fram till 1956. Innehållet där var emellertid annorlunda; det bestod av resonerande artiklar kring enstaka termer eller en grupp av nära besläktade termer.

Efterhand meddelades också andra saker än rena nomenklaturärenden i TNC-Aktuellt: nya ordlisteprojekt och färdiga ordlistor presenterades, sammanställningar över recensioner av TNC-ordlistor gavs, tid och plats för årsmötet meddelades. Men först 1965 kom den första undertecknade artikeln in i TNC-Aktuellt. Det var ett sammandrag av ett föredrag som arkitekt Egil Nicklin, Finland, höll vid årsmötet i slutet av 1964.

De längre artiklarnas antal ökade, och många av dem ansågs förtjäna en större spridning. I början av 70-talet stod det att läsa i TNC-Aktuellt att det för TNCs del skulle bli "både bättre och effektivare att publicera de längre resonerande artiklarna i tekniska fackorgan med god spridning än att söka etablera en egen tidskrift för teknisk terminologi".

Från terminologins verkstad

Ett av de tekniska fackorgan som TNC återigen började publicera material i var Teknisk Tidskrift. Där skulle läsaren alltså få möta välgrundade och väl genomtänkta sammanfattningar av TNCs ståndpunkt i skilda frågor, medan TNC-Aktuellt skulle söka förmedla "mer av ett nyhetsbetonat material från terminologins verkstad". Vidare: "Informationsbladets namn vill utsäga att det just är de dagliga frågorna som på detta sätt lyfts utanför kansliets väggar och förmedlar kontakt med intressenterna."

TNCs utseende

TNC-Aktuellt förändrades rent utseendemässigt under just den här tiden. Texten började skrivas i två spalter och på båda sidorna av papperet. Men någon bild hade inte ännu kommit in i bladet; det första fotografiet publicerades 1982. Året därpå gjordes ytterligare en stor yttre förbättring: TNC-Aktuellt började fotosättas och tryckas och fick det utseende som det har i dag.

Det redaktionella arbetet med TNC-Aktuellt görs av TNC-are vid sidan av deras andra arbetsuppgifter. Artiklarna i bladet skrivs också främst av TNC-are vid sidan av andra uppgifter. Det kan då vara förståeligt om TNC-Aktuellt inte alltid har en journalistisk snits.

Vad tycker läsarna?

Tycker våra medlemmar att TNC-Aktuellt skall förändras i någon riktning? Är det något som saknas i tidningen? Vi är tacksamma för Era synpunkter. Skriv till oss på redaktionen!

Åsa Holmér

TNC-Aktuellt

Nyhetsblad för TNCs medlemmar.

TNC är en ideell förening och har till uppgift att verka för att en lämplig teknisk terminologi skapas och används inom offentlig förvaltning, näringsliv, utbildningsväsen och massmedia.

Redaktion:

Berit Björk
Åsa Holmér

Prenumeration:

Gunnel Johansson

Postadress:

Box 2303, 103 17 Stockholm

Gatuadress:

Stora Nygatan 45, Stockholm

Telefon: 08-24 92 90

Postgiro: 55 60 12-3

Bankgiro: 711-1925

TNC-Aktuellt utkommer med 4 nummer per år och kostar 100 kr för en helårsprenumeration.

Eftertryck tillåts om källan anges.

gotab Stockholm 1987 86064

Ständigt aktuella ämnen

När vi gick igenom det TNC publicerat genom åren fann vi flera artiklar som tar upp teman som fortfarande eller återigen är aktuella. Eller som John Wennerberg skrev det i *Ord och Uttryck* 1941–1956: "Beroende på sin härkomst har uppsatserna en viss tillfällighetsprägel men de behandlar i allmänhet frågor som ständigt är centrala och aktuella."

I de gamla TNC-artiklar som vi låter våra läsare ta del av nedan diskuteras fackspråk och fikonspråk och ord som teknik, teknologi, miljö och term.

Teknik, teknologi

Redan namnet Tekniska Nomenklaturcentralen borde ju förplikta denna institution att klart kunna redogöra för betydelsen av ordet teknik. Detta är emellertid ingen lätt sak. Varje ingenjör tycker sig nog veta vad som ligger i ordet – han tänker då på maskiner, ledningar, verktyg m.m. och på användningen av dessa konkreta hjälpmedel – men uttrycket teknik används om så mycket annat. Man talar om en sångares andningsteknik och betraktar då människokroppens organ som ett slags verktyg. Man använder sådana termer som mnemoteknik, varmed förstås minnesmetodik, och psykoteknik, som är en prak-

tisk tillämpning av psykologin, och har därmed kommit över till det själsliga området. I de likaledes förekommande orden biblioteksteknik, museiteknik, reklamteknik och många andra därmed besläktade ord på -teknik ligger huvudvikten på betydelsen av rent tankemässigt planerande och ordnande.

Med *teknik* förstås enligt dessa exempel helt allmänt hur man går till väga för att nå ett syfte, och medlen kunna vara av såväl materiell som själslig art. Ordet har alltså fått sitt begreppsomfång avsevärt vidgat, jämfört med det grekiska ursprungsordet *tékhne*, som betyder konst, konstskicklighet. Vanligast och viktigast är emellertid den betydelse av teknik, som helt kort kan anges som ingenjörskonst. Adjektivet teknisk i *Teknisk Tidskrift*, *Kungl. Tekniska Högskolan*, *Tekniska Nomenklaturcentralen*, liksom yrkesbenämningen tekniker använd ensam eller i sammansättningar sådana som elektrotekniker, ångtekniker, hör samman med teknik i denna betydelse. TNC rekommenderar att inom dess intresseområde orden teknik, teknisk, tekniker få denna begränsade användning och alltså framför allt icke begagnas i sammanhang där det gäller tillvägagångssätt med själsliga hjälpmedel.

Teknologi borde enligt ordalydelsen betyda läran om "tékhne", alltså med nämnda begränsning läran om ingenjörskonsten; jämför teologi, biologi, mineralogi osv. Denna innebörd hade ordet i *Kungl. Tekniska Högskolans* gamla namn, *Teknologiska Institutet*, och betydelsen fortlever i titeln *teknologie doktor* (däremot: teknisk doktorsgrad), liksom i *Svenska Teknologföreningen*. Med teknolog förstås emellertid annars numera elev vid teknisk högskola, alltså blivande ingenjör. I övrigt har termen teknologi övergivits utom i alldeles speciell betydelse i namnet på läroämnena "mekanisk teknologi" och "kemisk teknologi", vilka avhandla vad som kunde kallas (mekanisk) bearbetningsteknik och kemisk teknik, och i uttrycket "teknologiska prov" (se nedan). Läran om tekniken har i stället också fått namnet teknik, t.ex. elektroteknik, ångteknik, och häri inbegripes i regel den rent teoretiska lärobyggnaden.

Ordet teknik har alltså – även med den av TNC förordade begränsningen – två betydelser: dels ingenjörskonst, dels läran om ingenjörskonst. Detsamma gäller om åtskilliga andra ord på -ik, t.ex. metodik, rytmik, politik, nautik. Denna dubbelhet i betydelsen torde vara ofrånkomlig och medför knappast några praktiska olägenheter.

Med hänsyn till dessa förhållanden vill TNC tillråda att ordet teknologi undvikes, utom i ovanstående titlar och i föreningsnamnet. Termen "teknologiska prov" skulle kunna utbytas mot formbarhetsprov eller helt enkelt: tekniska (material-)prov – till skillnad från mera vetenskapliga prov.

Ur *Ord och Uttryck* 1943

Ord om miljö

Ordet **miljö** är ett av de mest frekventa orden i dagens debatt. Det upplevs säkert också som ett alldeles hemvart ord av de flesta svenskar. Inte desto mindre är det ett främmande ord, som likväl inte har en så internationell utbredning som man lätt skulle kunna föreställa sig. Dess ursprung är franskt och dess grundbetydelse är mittpunkt. Denna grundbetydelse känner biljardspelarna igen när de använder den speltekniska termen "miljö" om hål vid mitten av längdvallen på biljardbordet. Den moderna betydelsen är emellertid så att säga inverterad.

Från att ha varit det mittersta av något står ordet nu för det som omger mitten och uppfattas närmast som synonym till omgivning, omvärld, ibland atmosfär. Omsvängningen i denna betydelse anses härröra från den franske filosofen och författaren H Taine (1828-1893), som sökte tillämpa naturvetenskapliga metoder på den historiska forskningen och därvid sökte orsaksbundna förklaringar i bl.a. miljön, dvs människans geografiska och sociala omgivning. Det franska ordet *milieu* har alltså båda betydelserna. Det engelska uttrycket för den yttre miljön är **environment**, som på franska motsvaras av **environnement**, det kanske vanligaste i officiella sammanhang i Frankrike. Det ingår i den franska benämningen på den stundande FN-konferensen om den mänskliga miljön. Uttrycket **le milieu humain** förekommer också men anses ha en något vidare betydelse där nyanserna dock är oklara. Den tyska termen är **Umgebung** eller **Umwelt**. I ryskan har man en term som närmast betyder medel, medium och motsvarande uttryck i spanskan är *medio humano*. Populariteten hos ordet miljö innebär en risk att det tämligen snart förslits. Det är också en påtaglig olägenhet att låta det stå för så pass skilda fenomen som den yttre miljön, arbetsmiljön, hemmiljön och den tekniskt kontrollerade omgivning, som man bestämmer för provning av vissa apparater o.d. En så stor spridning i betydelseinnehållet har inte motsvarande uttryck i de andra, här nämnda språken. Ett behov av att precisera begrepp och termer i den allt viktigare miljödiskussionen är därför synnerligen påtagligt.

En viss återhållsamhet när det gäller prägling av nya "miljöord" kan nog vara på sin plats. Ord som miljövänlig och miljöfientlig är ju inte alltid uppenbart klara till sin innebörd. Något förbryllande kan det också vara när en person, som i första hand vill verka för att konservera miljön, får benämningen "miljöradikal". Andra sammansättningar flyter upp i modeordens växlande ström och har väl ofta karaktären av passageord, som försvinner lika snabbt som de kommer. Det är således kanske mera resultat av pedagogisk iver än av genomtänkt ordskapande, om man i undervisningen i hembygdskunskap vill förtydliga sammanhanget genom att införa ordet "närzonsmiljö" som ersättning för hembygd.

Ur TNC-Aktuellt 1973:6

Fackspråk och fikonspråk

Någon ställde nyligen frågan: Vad skall man säga om man inte får säga reaktor eller t.ex. neutron?

Somliga saker är svåra och kan i och för sig inte göras enklare med enkla ord. Att kalla ett språk med facktermer för fikonspråk, vilket nu förekommer i dagspress och annorstädes, kan te sig missvisande. Terminologiarbete syftar till att säkerställa information mellan fackmän inom samma specialområde och att främja information mellan fackfolk och andra grupper i samhället. Om inte fackorden är begripliga utanför specialisternas krets, skall de förklaras i det sammanhang där de framförs. I stället för att undvika dem bör man vänja sig vid att använda dem för att inte riskera att informationen blir otillräcklig eller snedvriden. Det räcker inte med att ha begreppen klara för sig, man måste också kunna ge klara uttryck åt dem så att de blir begripliga för mottagaren. Det öppna språkliga systemet förutsätter också en möjlighet till otvunget utbyte av information mellan experter och lekmän; i själva verket är alla experter också i betydande grad lekmän, nämligen när de agerar i samhällsfunktioner utanför det egna facket. Att bibehålla en individuell uppfattning om uttryckens innebörd utan förankring i omgivningens språk kan sägas vara i extrem mening "fikonspråk".

Ur TNC-Aktuellt 1975:1

Termen "term"

Docent Stig Nilsson, känd för TNCs intressenter bl.a. från ett föredrag om Terminologi och nomenklatur i historiskt perspektiv vid representantförsamlingens sammanträde år 1974, har gjort en intressant historisk översikt över användningen av ordet term i svenskan. Han lägger fram den i en uppsats under rubriken "Term som term". Uppsatsen ingår som bidrag i Nordiska studier i filologi och lingvistik, festskrift tillägnad Gösta Holm (Lund 1976).

Författaren belyser bl.a. hur facktermen *term* så småningom trängde ut *konstord*, som särskilt under andra hälften av 1700-talet var ett gångbart uttryck, med det etablerade tyska *Kunstwort* som naturlig förebild.

Författaren säger sig inte beklaga att det inhemska *konstord* fått vika för det "främmande" men kortare *term*, även om terminologins grundord besväras av att det har två skilda betydelser, en företeelse som det ligger i termarbetets principer att motverka. Slutsatsen blir emellertid för författarens del att "term" är en närmast idealisk term".

Vad som bidragit till att göra ordet *konstord* obrukbart i modern fackterminologi är, som författaren påpekar, att förleden *konst-* numera inte används i betydelsen vetenskap, teknik. Just ordet *teknik* har för avgränsade ämnesområden slutgiltigt utträngt ordet *konst*, vars brukbarhet i sammanhanget fick ett grundskott i och med att Kungl.

Maj:t år 1825 beslöt att upprätta ett teknologiskt institut. Ordet *teknologi* fick ju senare även som läroämnesnamn vika för *teknik*, som har förtjänsten att kunna bilda ett lätthanterligt adjektiv: *teknisk*.

Termen *term* är idealisk med hänsyn till att den är lätthanterlig, internationellt förankrad, kort, men den ger inte till skänks ett ofta behövt adjektiv; *terminal* ansluter till det latinska grundordets ursprungsbetydelse av gräns, medan *termisk* åter går tillbaka till det grekiska ordet för varm, *thermos*.

Det adjektiv som nu står till buds är *terminologisk*, bildat till *terminologi*, som betyder dels läran om termer, dels en uppsättning av (fack-)termer. Röster höjs för att in-

föra ordet *terminografi* för praktiskt termarbete och reservera *terminologi* för det teoretiska studiet. Man kan jämföra Alain Rey i *La Banque des Mots* 1975:10 (med hänvisning till ordparet *lexikologi* – *lexikografi*) och Gof-fins inlägg vid Terminologikonferensen i Paris.

Det är en termdiskussion som vi i Sverige med viss hem-känsla kan delta i sedan vi nu accepterat term som "en närmast idealisk term".

Ur TNC-Aktuellt 1976:4

TNC medverkar i nationalencyklopedin

Bo Svensén och Kjell Westerberg besökte Bra Böcker i Höganäs i början av året. Överläggningarna där resulterade i att TNC har fått i uppdrag att ansvara för ett första urval av de tekniska uppslagsord som skall ingå i nationalencyklopedin. 30 000 uppslagsord (varav 20 000 markeras som de viktigaste) har i början av mars levererats till Bra Böcker, valda ur en betydligt större mängd.

I ett kommande nummer av TNC-Aktuellt kommer Bo Svensén att närmare beskriva TNCs medverkan i arbetet med nationalencyklopedin.

Gemensamma skrivregler för statsförvaltningen

Det finns flera samlingar av skrivregler på marknaden. Språknämndens skrivregler och TNCs skrivregler hör till de allmänt spridda. TTs skrivregler står till buds för massmedierna, även om många större tidningar har sina

egna skrivregler. Riksdagens skrivregler följs inom riksdagen och dess verk och av myndigheterna i deras anslagsframställningar. En del myndigheter har dessutom egna skrivregler.

Skrivregler gäller exempelvis frågor om rättskrivning och frågor om skrivteknens bruk. De tar upp sådant som vållar tvekan: skall en förkortning följas av punkt, skall ett ord skrivas med stor bokstav? Svaret på en sådan fråga är inte alltid givet. Därför händer det att de regler som står till buds hos en myndighet är delvis motstridiga, något som naturligtvis vållar besvär. Man kan tvista om vilken regel man skall följa, och dyra korrekturändringar blir nödvändiga för att få alla myndighetens dokument att nå en önskvärd konsekvens och enhetlighet.

Civildepartementet är nu i färd med att råda bot på sådana svårigheter. Man ger ut en ny skrivregelsamling, som myndigheterna skall kunna följa i första hand. Det blir en bas av gemensamma skrivregler som varje myndighet efter hand kan bygga ut med de kompletterande regler som den egna verksamheten kräver.

Ett drag som skiljer basskrivreglerna från liknande regelsamlingar är ett avsnitt om formord och ordformer, där en del stilistiska ting behandlas, exempelvis valet mellan ordpar som:

dra	draga
finns	finnes
stämma överens	överensstämma
medier	media
som	vilken
på det	därpå
eller	och/eller
och	samt

Basskrivreglerna har varit utsända på remiss, och det återstår nu att arbeta in remissynpunkterna innan skriften ges ut senare i vår.

Den grupp som arbetar med basskrivreglerna har engagerat TNCs Ove Oskarsson i arbetet.

Årsmöte 1987

I år kommer TNCs årsmöte att äga rum tisdagen den 21 april kl 11.00 i Wallenbergsalen på Ingenjörsvetenskapsakademien (IVA), Grev Turegatan 16.

Seminarium vid årsmötet

Det seminarium som hålls i anslutning till årsmötet kommer att ha temat **Språket i teknikutvecklingen**. Idéhistorikern Bosse Sundin skall hålla ett anförande om "Teknikinformation i ett historiskt perspektiv – språkets roll".

Det som kommer att behandlas är bl a: Hur har informationen om den tekniska utvecklingen sett ut genom tiderna? Vem har informerat vem? Medel? När börjar det vi i dag kallar informationssökning bli ett nödvändigt instrument i teknikutvecklingen? Och vad är hönan och vad är ägget i det sammanhanget?

Förhoppningsvis kan seminariet vara av intresse och till stimulans för både tekniker och icke-tekniker, kanske särskilt för teknikinformatörer.

Nyanställd tekniker

Cecilia Ericson börjar som handläggare på TNC i april. Hon avslutade i januari 1985 utbildningen i Mikrodatorer och Mätteknik vid Linköpings universitet och har sedan dess arbetat på SAAB-Scania's flygdivision, avdelningen för kalibrering och test under sektionen Utprovning.

På TNC kommer Cecilia närmast att få arbeta med el-tekniska terminologifrågor.

Ny ordförande i representantförsamlingen

Styrelsen för teknisk utveckling (STU) har sedan juni 1975 regeringens uppdrag att utse ordförande i TNCs representantförsamling.

Eftersom professor Erik Ingelstam, som varit ordförande sedan 1976, nu avsagt sig uppdraget har STU beslutat utse en ny ordförande. Det blir direktör Olle Franzen, som utsetts för perioden 1987-01-01 till 1989-12-31.

Nordterm-stadgar

Nordterm har funnits sedan 1976 som ett samarbetsforum för de nordiska terminologiorganen. Drivkraften bakom bildandet har varit ett behov av samarbete, erfarenhetsutbyte, fördjupning och utveckling i terminologiarbetet.

Under Nordterm-mötet i Reykjavik 1985 ansåg man att tiden var mogen för att ge Nordterm en fastare struktur. En styrgrupp bildades för att i första hand upprätta stadgar för det dittills löst sammansatta – men väl fungerande – samarbetet.

Styrgruppen (där Anna-Lena Bucher representerar TNC) har nu sammanträtt i Stockholm ett par gånger och har utarbetat stadgar som sedan behandlats i varje enskilt land. Originalstadgarna är på norska men de har översatts till svenska, danska, finska och isländska.

De färdiga stadgarna kommer att presenteras vid Nordterm 1987 i Oslo.

TNC 75 Plan- och byggtermer revideras

Vid halvårsskiftet 1987 träder den nya plan- och bygglagen (PBL) i kraft och en ny svensk byggnorm kallad NYB, som i nybyggnadsbestämmelser, beräknas utkomma samtidigt. Många nya termer används i dessa författningar och vissa gamla välkända begrepp kan ha förändrats. Det är med andra ord dags för en revidering av TNCs ordlista om plan- och byggtermer, TNC 75, som ju ansluter till Svensk byggnorm (SBN) 1980.

Den s k PB-kommittén, som arbetade med TNC 75, har nu återupplivats och har det ledande ansvaret för den utökade ordlistan. Förutom termer från PBL och SBN kommer ordlistan att innehålla termer från ESL (lagen om exploateringssamverkan) och NRL (naturresurslagen). Kjell Westerberg och Åsa Holmér är TNCs representanter i kommittén. Övriga ledamöter i PB-kommittén är Tord Fagerberg (ordf) från Länsstyrelsen i Uppsala, Göran Ekblad från Kommunförbundet, Anders Sköld från Bostadsdepartementet samt Lennart Hultenberger och Göran Walter.

Tilltryckningar av TNCs Skrivregler

Svensk Byggtjänst, som säljer alla TNCs publikationer, meddelade i november att TNCs Skrivregler, som kom ut i reviderad version ett halvår tidigare, redan var slut och att många beställningar låg på hög hos Byggtjänst! Strax före jul kunde emellertid tryckeriet leverera ytterligare Skrivregler – som tog slut efter cirka två månader! Den tredje tryckningen är precis avslutad; i lagret på Byggtjänst är det gott om TNCs Skrivregler igen.

TNC-are intervjuade i Vetandets Värld

Tisdagen den 30 december presenterades TNC utförligt i radioprogrammet Vetandets Värld. Bertil Forsman, som svarade för det 20 minuter långa inslaget, besökte under några dagar i december TNCs kansli och gjorde intervjuer och studerade våra publikationer och annat material.

TNC håller kurs på universitetet

En kurs i terminologi pågår vid Stockholms universitet. Det är ett tjugotal studenter som under ett par månader lär sig grunderna i terminologisk teori och praktik. En del av studenterna läser denna kurs som ett led i studiet av examensämnet nusvenska. Andra följer den därför att de hoppas att dra nytta av den i sitt arbete som tolkar eller översättare.

Kursen innehåller fem moment:

- fackspråk; terminologi och nomenklatur
- betydelseanalys och systematisering
- ordbildning
- punktundersökning
- tematisk undersökning

Under nio torsdagskvällar får studenterna lyssna till föreläsningar om terminologi. Dessutom får de läsa om ämnet och delta i ett grupparbete, som består i att med terminologisk metod utarbeta en ordlista med ett tjugotal termposter.

Föreläsare är Olle Josephson från institutionen för nordiska språk och Ove Oskarsson från TNC.

Välkänd terminolog ur tiden

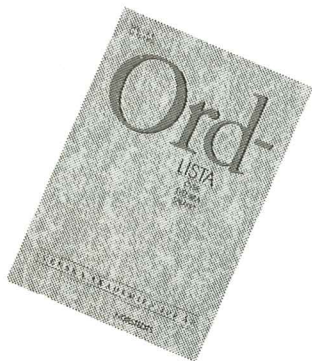
Den välkände kanadensiske språkmannen och terminologen Guy Rondeau avled efter en lång och svår sjukdom den 16 januari 1987.

Guy Rondeau var professor i terminologi vid universitet i Laval, Québec. Han engagerade sig från 70-talets början i att samordna terminologiska aktiviteter i Canada med internationella och andra nationella aktiviteter. Det kanadensiska terminologiarbetet har en tvåspråkig inriktning (engelska-franska) och utgör, åtminstone i Québec, en viktig komponent i den språkplanering som syftar till att stärka franskans ställning som arbetsspråk.

Rondeau deltog aktivt i ISO/TC37, den internationella standardiseringsorganisationens kommitté för Terminologi – Principer och samordning.

Rondeau skrev boken "Introduction à la terminologie", i första hand för den terminologiutbildning som finns i Canada. (Boken kom i en andra utgåva 1984 på förlaget Gaëtan Morin). Han var också initiativtagare till och generalsekreterare i den internationella organisationen TERMIA, som bildades 1982 och som har till syfte att främja terminologin som disciplin.

SAOL i ny version

I slutet av januari kom den elfte upplagan av Svenska Akademiens ordlista (SAOL) ut, en efterlängtd version som planerades komma lagom till Akademiens 200-årsjubileum i april 1986 men som blev något försenad.

Den nya ordlistan är 67 sidor tjockare än sin föregångare, men det beror inte på att där finns fler ord (ordantalet är nämligen nedbantat till 120 000 ord mot 140 000 i den tionde upplagan; många sammansättningar är borttagna) utan på att ordförklaringarna är generösare.

Råd om stavning och böjning

SAOL är en samling rekommendationer som rör den levande svenskan. Det är rekommendationer om stavning och böjning av ord, men man kan också i vissa fall få hjälp med betydelsen och uttalet. Rekommendationerna har sin grund i svenskans egen karaktär och i språkanvändningen.

Autentisk text

Denna elfte upplaga av SAOL har reviderats grundligt, både till innehållet och formen. Nya ord som speglar vårt moderna samhälle på områden som vetenskap och teknik har införlivats med ordförrådet. Dessutom är ordurvalet och de språkliga rekommendationerna i ökad utsträckning baserade på språkbruk i stora mängder autentisk text.

Detta textmaterial har också varit vägledande vid en grundlig revidering av stavningsvarianter i ordlistan. Sådana stavningsformer som förekommit i tidigare upplagor men som saknar stöd i språkbruket har rensats ut, t ex vaksin (vaccin), cancer (cancer). Revisionen har i många fall gått ut över just lånord i försvenskad form. Tendensen är här tydlig: ökad kontakt med främmande språk gör språkbrukaren mindre benägen att välja en försvenskad form framför den som ständigt möter ögat via informationssamhällets många kanaler. Man kan säga att människor i dagens Sverige måste vara mer eller mindre kunniga i två språk.

Ett exempel på den här typen av lånord är ordet *tejp*. Det inlånades år 1949 från engelskans *tape* och anpassades snart till svensk stavning. På 70-talet kom ordet in i svenskan igen i betydelsen magnetband. Men då var motståndet mot en svensk form alltför stort och ordet stavas alltså jämt på engelskt vis: *tape*.

Något som många har problem med är hur engelska lånord skall böjas. Språkvårdare brukar hävda att den engelska s-pluralen inte hör hemma i svenskan. I SAOL har man gjort en eftergift och för ett ord som *designer* står det följande i ordlistan:

designer -n; pl. = el. enl. eng. böjn.

Det här skall uttydas som att pluralformen antingen är oförändrad (flera *designer*) eller att ordet böjs på engelskt vis, även om man inte gått så långt i ordlistan att man talar om hur det går till!

Tekniska ord i SAOL

I SAOL finns många ord som också går att hitta i TNCs ordlistor eller bland de termfrågor som ställs till TNC. Här är några exempel:

chips -et; pl. = liten skiva av halvledande material med stort antal transistorer (i dator)

display -en -er teckenruta, bildskärm

diskett -en -er böjlig magnetskiva för lagring av text o.d. för dator

flexskiva

mikrofiche -n -r stycke genomskinlig film med mikrokopia

miniräknare

pellet (*pell'*) -en -ar el. **pellett** (-ett') -en -er liten kula (TNC rekommenderar den första formen medan SAOL alltså tar upp båda formerna.)

räknedosa

solfångare (för solenergi)

Ordlistan har utarbetats och producerats med datateknikens hjälp. Den finns härigenom i maskinläsbar form och kan också tillhandahållas så. Intresserade kan vända sig till Svenska Akademien eller till Språkdata, Göteborgs universitet, där arbetet har utförts under ledning av Martin Gellerstam.

Ur terminologikalendern

14 – 16 maj 1987

Nordterm 1987

Plats: Voksenåsen i Oslo, Norge

Arrangeras av Rådet for teknisk terminologi i Oslo.

Nordterm 1987 blir tredelat:

1. torsdagen den 14 maj:

möten i Nordterms styrgrupp, arbetsgrupper och projektgrupper. Dessa möten är inte öppna för alla.

2. förmiddagen den 15 maj:

Nordterm-församling. Grupperna kommer att lägga fram rapporter, som diskuteras i plenum. Alla intresserade kan delta.

3. resten av fredagen den 15 och lördagen den 16 maj:

Terminologikonferens

Terminologikonferensen är öppen för alla intresserade, förutsatt att det finns plats. De som önskar kan hålla föredrag eller presentationer om praktiskt eller teoretiskt terminologiarbete, gärna inom följande ämnen:

- Terminologi i små språksamhällen
- Förhållandet mellan det terminologiarbete som bedrivs inom terminologiorganen och det som bedrivs inom företagen. Kan vi hjälpa varandra? Metoder i samarbetet. Kan ADB hjälpa oss att hjälpa varandra?

Närmare upplysningar: Anna-Lena Bucher på TNCs kansli

24 juni 1987

Second Symposium on Standardization of Terminology: Theory and Practice

Konferens om terminologi och standardisering i USA.

Plats: Cincinnati, Ohio

Upplysningar: Kathy Greene
ASTM Publications Division
1916, Race Street
Philadelphia, PA 19103
USA

3 – 7 augusti 1987

6th European Symposium on LSP

Fackspråkssymposium i Vasa.

Plats: Vasa högskola

Upplysningar: Professor Christer Laurén

Vasa högskola

Raastuvankatu 31

SF-65100 Vaasa 10

Finland

10 – 14 augusti 1987

ISO/TC 37 "Terminology (Principles and Methods)"

Plenarmöte i Vasa, Finland

Upplysningar: Bo Svensén på TNCs kansli

29 september – 1 oktober 1987

International Congress on Terminology and Knowledge Engineering

Kongress arrangerad av INFOTERM i samarbete med bl a Association for Terminology and Knowledge Transfer och universitetet i Trier.

Plats: Trier i Västtyskland

Upplysningar: Christian Galinski
Österreichisches Normungsinstitut

Infoterm

Postfach 130

A-1021 Wien

Österrike eller

Hans Czap

Universität Trier

Postfach 3825

D-5500 Trier

Österrike

KO föredrar "barnskyddande" framför "barnsäker"

Från Konsumentverket har TNC-Aktuellt fått ett brev med anledning av det som stod om barnsäkra förpackningar i förra numret av tidskriften. Katarina Danielson på Konsumentverket skriver i sitt brev att man vid ett styrelsesammanträde den 16 juni 1986 fastställde att beteckningen i framtiden kommer att vara **barnskyddande**. Hon förklarar också i sitt brev varför Konsumentverket har valt den här termen:

"Barnskyddande = skyddar barnet

Det är nu ett par år sedan vi tog upp en diskussion med berörda branschorgan om en gångbar svensk översättning av CRC (Child Resistant Closure). Barnsäker, som ligger närmast till hands, är en från marknadsföringssynpunkt olämplig term, då den förutsätter att producenten kan garantera säkerheten. Så får t ex enligt en överenskommelse med leksaksbranschen ordet flamsäker endast användas för leksaker som ej alls antänds eller som sloknar av sig själva inom 2 sekunder. Däremot får beteckningen inte användas för de leksaker som endast uppfyller standardens krav på långsam flamspridning. Konsumentverket har som en princip att inte använda ordet säker utan i stället ord som beskriver funktionen. Så t ex säger vi inte säkerhetsbindningar utan utlösningssbindningar för utförsäkning på skidor.

I det aktuella fallet har förslutningarna till kemikalieförpackningarna funktionen att skydda barnet, men de utgör ingen absolut säkerhet. Säker är i de flestas uppfattning ett starkare ord än skydd. Redan vid den standardiserade provningen accepteras det att en viss procent av barnen lyckas öppna förpackningen. Den något längre tidsrymd det tar för ett barn att klara av öppnandet utgör dock ett skydd genom att en vuxen kan ha en chans att ingripa.

Beteckningen barnskyddande har nu använts under det antal år som riktlinjearbetet pågått utan att några negativa kommentarer noterats från näringslivets sida. Jag hoppas nu beteckningen också kan accepteras av TNC. Den uttrycker dock helt korrekt att förpackningen skyddar barnet och inte utgör ett skydd mot barnet."

Termfrågor i urval

?

FRÅGA: Kan uttrycket *hus under tak* vara synonymt med *nyckelfärdigt hus*?

Konsumentombudsmannen (KO) har fått denna förfrågan från en småhusköpare, som är missnöjd med att det hus som han uppfattat som inflyttningsklart visat sig vara enbart ett skalhus.

SVAR: *Under tak* hänför sig alltid till byggnadsarbetena och betyder enbart att arbetena inte påverkas av nederbörd. Man har dock alltid skyldighet att uttrycka sig på ett sådant sätt att onödiga missförstånd undviks. Därför bör man förklara fackuttryck som allmänspråkligt kan ges flera tolkningar.

?

FRÅGA: Geologer säger t ex att strandlinjen *regrederar* när en strandförskjutning har skett.

Men psykologer använder hellre ordet *regrediera* när de vill uttrycka t ex att en patient går tillbaka i utvecklingen.

Vilket uttryckssätt är det bästa, *regredera* eller *regrediera*?

SVAR: Ordet är bildat av det latinska ordet *gradior*, 'jag går', och förleden *re-*, 'tillbaka'. Verbet *gradior* finns även i andra lånord: *gradient*, *ingrediens*. Eftersom *i-et* hör till verbets stam måste *regrediera* ses som den regelrätt bildade formen. Också en annan stamform finns i lånord till verbet i fråga: *ingress*, *kongress*, *aggressiv*.

?

FRÅGA: Heter det *sputtering* också på svenska? Hur skall termen i så fall uttalas?

SVAR: Frågan om lämplig svensk motsvarighet för *sputtering* dök upp redan i början av 70-talet. Det handlar om en ytbeläggningsmetod. Man bygger upp ett skikt på ett föremåls yta med hjälp av urladdningsfenomen.

TNC rekommenderade i TNC-Aktuellt 1972:5 termen *elbeläggning* som övergripande term för det här förfarandet. Elbeläggning kan utföras i två former och mer precisa termer för dessa föreslogs vara *gnistbeläggning* eller *elbågsbeläggning*. Termerna kunde avse såväl förfarandet som det skikt det resulterar i.

I vissa sammanhang användes termen *katodförstoftning* efter påverkan från tyskans *Katödenzerstäubung*.

När frågan nu återigen dyker upp finner vi att *elbeläggning* inte tycks ha vunnit spridning i någon nämnvärd utsträckning, detsamma gäller *katodförstoftning*. De former som i stället används är engelskans *sputtering* eller en försvenskad form *sputtring*.

I ett sådant här läge anser TNC att ett spritt språkbruk får väga tungt när det gäller en rekommendation eller en omprövning av en tidigare rekommendation.

Således får man acceptera den engelska termen men med en lätt anpassning till svenskan: **sputtring**, utan *-e-*. Termen får oss inte att tveka om uttal eller böjning. (Den är dessutom analogt bildad till en annan, ganska nyligen invandrad, engelsk term: *sponsring*, inte *sponsoring*).

?

FRÅGA: Vad är en *termpost*?

SVAR: Efterleden *-post* kan härledas till latinets *ponere* (placera) med participformen *positum*. *Post* används i flera olika sammanhang, inte minst fackspråkliga, och betydelsen är ungefär 'det som är placerat'.

I TNC 82 Dataordboken definieras det enkla ordet *post*, med synonymen *datapost* som:

'mängd av samhörande dataelement som behandlas som en enhet'.

En *termpost* är all information som ges om en term på ett ställe i en ordlista; det kan vara stavning, definition, uttal.

Numera händer det inte så sällan att *termposter* lagras i en databank, eller *termbank*, och *termpost* är då ett exempel på en *post* enligt den ovan angivna definitionen. Dataelementen kan vara just stavning, definition och uttal.

Termen *termpost* har drygt 10 år på nacken nu och myntades av TNC i början på sjuttioalet när *termbanken* TERMDOK byggdes upp.

?

Och till sist en brevfråga där vi citerar följande:

"I svenskan saknas särskild term för en mycket användbar logisk transaktion nämligen när man vid tillgång till

eller val mellan två olika alternativ vill uttrycka att man antingen vill eller kan välja den ena av dessa eller också har möjlighet att välja båda.

Detta uttryckes vanligen genom att man i texten skriver *och/eller* vilket jag under årens lopp har blivit alltmer irriterad på. Tanken måste då varje gång löpa genom vardera möjligheten och man skapar ej en sammanfattande upplevelse för just summan av dessa båda valmöjligheter. I avtal vid tekniska beskrivningar och i matematisk text föreligger ofta behov av ett särskilt begrepp för detta. Jag föreslår därför att TNC försöker introducera termen:

OCKELL (uttal /ockäll/) eller OCKEL

i analogi till det svenska ordet också. Det skulle vara roligt att höra TNC:s reaktion på ett sådant förslag och skulle glädja både mej och säkert många andra om man försökte skapa en ny vettig term med ovan angiven funktion. Det föreslagna ordet är givetvis bara ett av flera möjliga."

SVAR: John Wennerberg skrev redan 1949: "Detta *och/eller* har visat sig innebära en stark lockelse för vissa författare, som använder det till överdrift. Oftast kan det ersättas med endera av de båda konjunktionerna". Han avslutar med att säga att det i särskilt viktiga fall kan finnas skäl att uttrycka sig ännu tydligare, t ex "Eleven har rätt att deltaga antingen i matematik- eller i kemiundervisningen, men icke i båda". – "För denna leverans godkännes även utförande med trä som material i lock eller handtag eller i bådadera".

Trots denna snart fyrtioåriga rekommendation används *och/eller* ännu väldigt flitigt. Troligen påverkas många av det frekventa bruket av *and/or* i amerikanska texter. Vi vill fortfarande avråda från snedstreck – det är oskönt och förvillande. Men att introducera en ny konjunktion "ockell" tror vi inte heller är klagorande.

Vi tror i stället att man måste trycka på en ökad användning av förtydligande omskrivningar när klarhet är av största vikt. Om *eller* skall ha en särskiljande betydelse bör man skriva *antingen . . . eller*. Som ovan nämnts kan tillägget *eller bådadera* användas när endera av två nämnda alternativ eller bådadera avses.

Nu används *och/eller* ofta slentrianmässigt och utan eftertanke. I många sammanhang får man en onödig övertydlighet, t ex *ring och/eller skriv*.

TNC